

ВІДГУК

опонента, докторки педагогічних наук,
професорки кафедри суспільно-наукових дисциплін, директорки Придунайської
філії Приватного акціонерного товариства
«ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
Гуменникової Тамари Рудольфівни
на дисертацію Діани Леонідівни Ворохобіної
на тему:

«Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та
управління судном у процесі професійної підготовки»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 «Освітні, педагогічні науки»

Вивчення поданих матеріалів дисертаційного дослідження та анотації Ворохобіної Діани Леонідівни, а також ознайомлення з науковими публікаціями за результатами наукових розвідок за обраною темою, дає підстави стверджувати, що дисертанткою проведено достатньо ґрунтовний науковий аналіз обраної теми, виявлено новизну опрацьованих питань, сформульовано наукові положення, узагальнення та висновки, що виносяться на захист. Можна констатувати, що дисертантка досягла поставлених перед собою завдань та цілей, роботу виконала на високому науковому та методологічному рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується відповідністю роботи основним параметрам, які висувуються до дисертацій означеної наукової спеціальності.

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Зростання соціальної потреби у лідерстві в період значних суспільно-політичних і соціально-економічних трансформацій та відповідність саме лідерства сучасним суспільним вимогам і викликам у підготовці майбутніх фахівців різних галузей обумовлюють низку підходів до вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі.

Констатація лідерства як вищого еволюційного та якісного рівня управління визначає актуальність перегляду засад професійної підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном на даному етапі суспільного розвитку, серед яких особливе місце належить пошуку шляхів формування лідерської компетентності на засадах компетентнісного підходу.

Відтак актуалізується питання важливості підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном до професійної діяльності з урахуванням

сучасного стану розвитку теорій та практики лідерства в умовах судноплавства, що передбачає формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки згідно з вимогами стандарту вищої освіти за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, стандарту «Морський та внутрішній водний транспорт» нової редакції від 05 квітня 2023 року.

Необхідність вирішення завдань з формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки підтверджується вимогами Міжнародної конвенції ПДНВ 78/95 та задекларованими засадами, сформульованими у Манільських поправках до Кодексу ПДНВ.

В дисертаційному дослідженні вирішення завдань з формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки окреслюється як об'єктивна проблема на засадах виявлених суперечностей в процесі підготовки фахівців у освітньому середовищі МЗВО. Недостатній рівень її теоретичного і методичного обґрунтування у питаннях сформованості лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки та сучасних вимогах морського і річкового флоту України, світового мореплавства посилює запит на оптимізацію виділеного аспекту дослідження.

Викладене вище зумовлює виявлення нових ефективних шляхів вирішення означеної проблеми, тому актуальність дослідження Ворохобіної Діани Леонідівни «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки» не викликає сумнівів, робить його своєчасним та підкреслює аргументованість.

Науковий апарат роботи має всі необхідні складники: об'єкт, предмет, гіпотезу, мету дисертаційного дослідження, методи, визначену наукову новизну та практичне значення; інформацію щодо апробації і впровадження отриманих результатів. Не викликають зауважень хронологічні межі дослідження. Авторці вдалося в цілому створити раціональну структуру дослідження.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Ворохобіної Д.Л. виконано на достатньому науковому та методологічному рівні, про що свідчать завдання, методологія роботи, її наукова новизна та зв'язок роботи з тематичними планами науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663) та Дунайського інституту

Національного університету «Одеська морська академія» у межах науково-дослідної роботи «Вдосконалення існуючих та розроблення нових шляхів та методів підвищення ефективності функціонування ергатичної системи управління судном в різних навігаційних ситуаціях» (державний реєстраційний номер 0118U007603).

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш значущих наукових результатів дослідження Д.Л.Ворохобіної відносимо: вирішення важливого наукового завдання щодо розвитку професійної лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки, зокрема шляхом обґрунтування педагогічних умов, якими передбачено врахування неформальної освіти – тренінгів, майстер-класів, семінарів, дистанційних курсів, вебінарів тощо; застосування інноваційних форм і методів навчання для формування в курсантів і студентів умінь і навичок роботи з персоналом екіпажу судна, управління ресурсами навігаційного містка і вміння працювати в команді; застосування інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок, розвитку емоційного інтелекту майбутніх судноводіїв; підготовку науково-педагогічних працівників до педагогічної підтримки лідерської поведінки курсантів.

4. Нові факти, одержані здобувачем.

У результаті ретельного наукового пошуку дисертанткою вперше обґрунтовано педагогічні умови розвитку лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки засобами неформальної освіти; здійснено застосування інноваційних форм і методів навчання, зокрема інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій, для формування комунікативних лідерських умінь та навичок, розвитку емоційного інтелекту майбутніх судноводіїв; запроваджено вдосконалення процесу підготовки науково-педагогічних працівників до формування досліджуваної компетентності завдяки використанню ряду критеріїв (когнітивно-понятійного, практично-поведінкового, професійно-психологічного, аксіологічно-мотиваційного), відповідних їм показників та характеристики рівнів (критичного, низького, достатнього та високого) для з'ясування стану сформованості зазначеної характеристики; уточнено сутність поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном» (складне й інтегроване поняття, що охоплює здатність стратегічно мислити, ефективно керувати членами суднової команди, аналізувати і приймати рішення в типових і нетипових ситуаціях судноплавства, забезпечувати комунікацію, оптимально вирішувати професійні та соціальні

проблеми, здійснювати ефективне планування, управління і контроль діяльності колективу для вирішення професійних завдань персоналом судна, а також уміння працювати в команді).

Подальшого розвитку набули наукові уявлення про зміст і структуру лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном як єдності когнітивного, практично-діяльнісного, професійно-особистісного та ціннісно-мотиваційного компонентів, а також особливості її формування у процесі професійної підготовки.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 196 найменувань, 16 додатків на 57 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 280 сторінок. Обсяг основного тексту складає 173 сторінки і містить 20 таблиць на 19 сторінках. Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Д.Л.Ворохобіної, достатньо тривалий період проведення дослідження (з 2019 по 2023 рр.), та його етапи (констатувальний етап експерименту, з вересня 2020 року по березень 2023 року, формувальний етап педагогічного експерименту, з січня 2021 року по березень 2023 року) дають підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, а також про те, що здобувачка на належному рівні володіє дослідницькими компетентностями, необхідними для вирішення наукового завдання, комплексом методів дослідження.

Зазначимо, що дослідно-експериментальна робота складалась з шести етапів: діагностичного, прогностичного, організаційного, практичного, узагальнюючого та впроваджувального – та проводилась на базі освітніх середовищ Національного університету «Одеська морська академія» (довідка про впровадження від 02.10.2023 р.), Державного університету інфраструктури та технологій (довідка про впровадження № 741/01-11 від 27.09.2023 р.), Херсонської державної морської академії (довідка про впровадження від 28.09.2023 р.) і Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» (довідка про впровадження № 176 від 16.05.2023 р.).

До педагогічного експерименту було залучено 123 особи експериментальної та 121 особа контрольної груп та 10 фахівців-експертів, вимоги до яких описані на сторінці 87. Констатувальний етап експерименту представлений комплексом методів, серед яких: методи опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування, усне і письмове опитування, тестування) використовувались для збору фактів, інформації про перебіг освітнього процесу

та з метою оцінки сформованості лідерської компетентності майбутніх судноводіїв; метод експертних оцінок, застосування якого передбачало залучення до експерименту фахівців-експертів. Вважаємо за необхідне відзначити, що на констатувальному етапі педагогічного експерименту було також узагальнено результати аналізу організації освітнього процесу в Національному університеті «Одеська морська академія», а також його філіях – Дунайському інституті й Азовському морському інституті Національного університету «Одеська морська академія». Формувальний етап експерименту представлений чотирма напрямками методики формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном.

Грунтовне вивчення наукової літератури (196 найменувань) дало змогу здобувачці достатньо переконливо висвітлити розуміння лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених; сутність, зміст і структуру лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном; визначити критерії, показники та рівні розвитку зазначеної компетентності, а також обґрунтувати педагогічні умови формування досліджуваного феномену.

Не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які спираються на сучасні досягнення в галузі психології та педагогіки, теорії і методики професійної освіти.

Для вирішення наукової настанови дослідження авторкою використано комплекс методів дослідження, зокрема теоретичних (аналіз, синтез і порівняння отриманих даних, систематизація положень законодавчих та відомчих нормативних документів, наукової літератури, навчально-методичної документації та досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном, узагальнення теоретичних положень формування лідерської компетентності та експериментальних даних, класифікації положень теорій лідерства); емпіричних (анкетування, тестування, педагогічне спостереження, аналіз результатів освітньої діяльності МЗВО, метод експертних оцінок, письмове й усне опитування, анкетування та тестування; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) та методів математичної статистики).

Достовірність проведеного дослідження забезпечувалась завдяки чіткому алгоритму дій, достатньому часу для проведення апробації, оптимальним вибором використаних методів, достатньою кількістю учасників експерименту, виокремленням етапів формувального експерименту. Обрані методи дослідження є достатньо інформативними та відповідними для досягнення

поставленої мети. Зокрема, у роботі використано критерій узгодженості Пірсона – для перевірки (порівняння) сформованості лідерської компетентності в експериментальній і контрольній групах до початку та наприкінці формувального етапу експерименту; факторний аналіз – для встановлення зв'язків змінних величин за кількома ознаками, в тому числі, визначення педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх фахівців. Вищезазначене систематизовано в таблиці 2.3 на с. 109. Використання зазначених методів під час проведення дослідження було диференційованим та комплексним одночасно. Це дозволило з'ясувати та перевірити результативність педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки.

Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 12 наукових працях, із них 5 наукових статей (одна – у співавторстві) - у фахових виданнях України у галузі педагогіки (усі видання входять до міжнародних наукометричних баз даних), 7 публікацій – у матеріалах наукових конференцій.

Слід підкреслити, що результати дослідження неодноразово доповідалися та обговорювалися на всеукраїнських та міжнародних конференціях.

6. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Дисертаційне дослідження Ворохобіної Д.Л., має і практичну значущість, зумовлену тим, що одержані результати є достатньо обґрунтованими, успішно апробованими та впровадженими в систему професійної підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном. Дисертація має і важливе практичне значення, оскільки авторкою із знанням справи окреслено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном; розроблено й апробовано тренінг «Розвиток лідерських навичок для майбутніх судноводіїв» з метою розвитку ключових лідерських навичок у майбутніх фахівців з навігації та управління судном; введено до змісту програми навчальної дисципліни «Організація колективної діяльності та лідерство» теми та ситуативні завдання проблемного характеру, що передбачають розвиток у курсантів навичок емоційного інтелекту, а також тренінги, рольові ігри, командні вправи та семінари, що спрямовані на розвиток комунікативних і лідерських навичок, умінь прийняття рішень в умовах обмеженого простору та стресових ситуацій; проведено майстер-клас «Лідерство на судні: навички та виклики» для надання практичних знань та навичок майбутнім судноводіям, які прагнуть стати ефективними лідерами в морській галузі; апробовано форми підготовки науково-педагогічних працівників (семінари, тренінги, обмін досвідом, індивідуальний коучинг з фокусом на розвиток лідерських навичок,

наставництво) до педагогічної підтримки лідерської поведінки курсантів (студентів) у процесі професійної підготовки.

7. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення та методичний доробок Ворохобіної Д.Л. можуть широко використовуватись в освітньому процесі морських закладів вищої освіти та у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

8. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Не викликає зауважень структура роботи, оскільки вона чітко демонструє траєкторію наукового дослідження. Зокрема, представлення матеріалу у трьох розділах дало можливість ґрунтовно висвітлити як теоретичні засади формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки, так й інструментарій професійної підготовки відповідно до визначених авторкою етапів дослідження.

Структура дисертації включає анотації українською й англійською мовами, список публікацій здобувачки, вступ, три розділи, пов'язані послідовністю викладу і внутрішньою логікою, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Зміст дисертації достатньою мірою розкриває її ключові аспекти та відповідає меті дослідження і поставленим завданням. Науковий апарат виконаної роботи коректно визначений. Об'єкт, предмет, мета дослідження, зазначені у вступі, відповідають задекларованій темі. Також у цій частині дисертації висвітлено наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, особистий внесок здобувачки, структуру та обсяг дисертації. Зазначений комплекс методів дослідження, в якому гармонійно поєднуються теоретичні, емпіричні та методи математичної статистики, адекватний поставленим завданням.

У першому розділі – «Теоретичні основи формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном» – представлено узагальнення ретроспективного аналізу проблеми лідерства в працях філософів, соціологів, істориків, менеджерів, психологів та педагогів. Дослідницею запропоновано розподілити наукові концепції лідерства на чотири групи, розвиток яких показано у хронологічному порядку. Ґрунтовно схарактеризовано феномени лідерства та лідерської компетентності як предметів вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень на засадах компетентнісного підходу. Дисертанткою чітко визначені суперечності у професійній підготовці в судових командах морського флоту для з'ясування особливостей змісту поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном».

Важливим для розширення меж розуміння та інтерпретації заявленої проблеми є висвітлення вимог положень міжнародних нормативних документів, що регламентують питання підготовки та дипломування фахівців морської транспортної галузі з питань ефективного лідерства.

Ворохобіна Д.Л. кваліфіковано проаналізувала теоретичну та нормативну базу і в дослідженні зробила акцент на тому, що у структурі інтегрованого поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном» виокремлено когнітивний, практично-діяльнісний, професійно-особистісний та ціннісно-мотиваційний компоненти. На основі аналізу матеріалів цього розділу маємо змогу дійти висновку, що Ворохобіною Д.Л. вирішено перше завдання дослідження.

Чітко й вичерпно репрезентовано в другому розділі дисертації «Науково-методичні основи формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки» методику та етапи дослідження, критерії та показники лідерської компетентності і рівні її сформованості у майбутніх фахівців з навігації та управління судном, а також результати дослідження її стану на констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи. Дисертанткою чітко структуровано шість етапів визначення, обґрунтування й експериментальної перевірки результативності педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки: діагностичний, прогностичний, організаційний, практичний, узагальнюючий та впроваджувальний. Так, на с. 81-82 в таблиці 2.1 унаочнено план експериментального дослідження.

Авторка, спираючись на результати численних наукових досліджень, презентує компоненти, критерії і показники лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном в табличному вигляді (на с. 100), суть та структурні компоненти відповідної готовності та її рівні: критичний, низький, достатній, високий (підрозділ 2.2).

Наголосимо, що авторкою повно схарактеризовано методи дослідження, що використані для визначення стану сформованості лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном на констатувальному етапі експерименту за когнітивно-понятійним, практично-поведінковим, професійно-психологічним та аксіологічно-мотиваційним критеріями.

Слід наголосити, що авторкою ґрунтовно й повно доведено недостатній фокус на розвиток лідерської компетентності освітніх компонентів освітньо-професійної програми «Навігація і управління морськими суднами» першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти, описані недоліки в організації освітнього процесу, які обмежують ефективний розвиток лідерської компетентності.

Обґрунтування педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки, зміст і методика організації дослідного експерименту, аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту ґрунтовно репрезентовано в третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки».

Авторкою повно схарактеризовано як процес організації педагогічного експерименту, так і процедуру оцінювання його результатів. Варто зазначити, що математико-статистична обробка даних забезпечила надійність і вірогідність одержаних результатів та високу ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Слід підкреслити, що науковий матеріал є докладно аргументованим, він відзначається доказовістю, переконливістю та складає перспективну лінію дослідження проблеми.

Неабиякої практичної цінності набуває потенціал неформальної освіти для розвитку уявлень майбутніх судноводіїв про лідерство у професійній діяльності шляхом проведення тренінгу «Розвиток лідерських навичок для майбутніх судноводіїв», майстер-класу «Лідерство на судні: навички та виклики», семінару «Лідерство в судноводінні: розвиток навичок та проблемні питання», дистанційного курсу «Лідерство в морській сфері: розвиток навичок та управління судновою командою» тощо.

Не меншою науково-практичною цінністю відзначається й застосування інноваційних форм і методів навчання для формування в курсантів і студентів умінь і навичок роботи з персоналом екіпажу судна на засадах лідерства, а саме: використання технології доповненої та віртуальної реальності, спеціального тренажерного комплексу навігаційного ходового містка NTPro5000, а також розробка низки лабораторних робіт в комплексах навчальних дисциплін «Управління ресурсами навігаційного містка» та «Організація колективної діяльності та лідерство» для вивчення майбутніми фахівцями з навігації та управління суднами рольових ігор, командних вправ, ситуативних завдань на судні під керівництвом досвідчених професіоналів, менторів.

Відзначаємо практичне значення результатів дисертації, які можуть бути використані науково-педагогічними працівниками у вигляді методичних рекомендацій, які розроблено на основі проведеного дослідження. Дотримання науково-педагогічними працівниками цих рекомендацій сприятиме ефективному формуванню лідерської компетентності майбутніх фахівців з

навігації та управління судном у процесі професійної підготовки у морських закладах вищої освіти.

Для тексту дисертації характерними є змістовна завершеність, цілісність, зв'язність, вмiле апелювання науковими фактами та термінологією.

9. Дискусійні питання і зауваження.

Вiддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Діани Леонiдiвни Ворохобiної, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. У розділі 1, присвяченому теоретичним основам формування лiдерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном, авторка досить детально подає результати узагальнення наукових досліджень, у яких представлено різноманітні аспекти формування лiдерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном, а також сутність, зміст і структуру лiдерської компетентності. Вважаємо, що теоретичну частину дисертації можна було б посилити за рахунок більш чіткого виокремлення методологічної основи дослідження, зокрема шляхом представлення принципів і методологічних підходів.

2. Дисертантка здійснила ґрунтовний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, виокремила сутність, зміст і структуру лiдерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном, а також визначила структуру цього поняття. Проте видається доцільнішим для дисертаційного дослідження подати такий матеріал у вигляді моделі-схеми, задля вигіднішого унаочнення поняття «лiдерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном».

3. Зважаючи на те, що експериментальна робота була організована на базі чотирьох морських закладів вищої освіти, було би доцільним презентувати результати відповідного експерименту окремо для кожного закладу вищої освіти.

4. В дисертаційній роботі доведено, що формування лiдерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном буде результативним, якщо у процесі професійної підготовки реалізувати визначені в дослідженні педагогічні умови, які стосуються організації навчальної діяльності курсантів (здобувачів освіти): розвиток уявлень майбутніх судноводіїв про лiдерство у професійній діяльності засобами неформальної освіти – тренінгів, майстер-класів, семінарів, дистанційних курсів, вебінарів тощо; застосування інноваційних форм і методів навчання для формування в курсантів і студентів умінь і навичок роботи з персоналом екіпажу судна; управління ресурсами навігаційного містка і вміння працювати в команді; застосування інтерактивних

(діалогічно-дискусійних) технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок; розвиток емоційного інтелекту майбутніх судноводіїв. Водночас такий важливий аспект професійної підготовки, як проходження практики та її потенційні можливості у формуванні лідерської компетентності, залишився поза увагою дослідниці.

5. В додатках дисертаційної роботи презентований значний банк матеріалів з проблеми діагностики стану та формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном, а саме: анкети, тести, тренінги, майстер-класи і семінари, питання для співбесіди з курсантами (студентами) щодо визначення знань про вимоги до професійної етики та поведінки членів суднової команди. Більш ефективним варіантом подання наведених додатків видається трансформування у дорожню карту формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном викладачу морського закладу вищої освіти.

6. Протягом останніх трьох років освітній процес в закладах вищої освіти відбувається переважно в онлайн або змішаному режимах навчання. Частина курсантів знаходиться закордоном, вступ на перший курс дозволено в онлайн форматі. На нашу думку, має сенс розкрити потенційні можливості формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном саме з вищезазначеними фокус-групами здобувачів освіти.

7. Робота могла би набути більш практичного значення за умови дослідження питання впливу органів студентського самоврядування на формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном.

Разом із тим, усі зазначені зауваження жодною мірою не знижують загальної позитивної оцінки представленого дисертаційного дослідження. В роботі на достатньому науковому рівні розглянуто проблеми формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки, пропонуються методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування лідерської компетентності та пропозиції.

6. Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні ідеї і напрацювання авторки, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертаційному дослідженні ідеї і положення науковців мають відповідне посилання і використані з метою підкріплення ідей авторки.

7. Загальний висновок.

Дисертація Ворохобіної Діани Леонідівни на тему «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки» є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертанткою у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису.

Дисертаційне дослідження містить науково обгрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок авторки.

Вважаємо, що дисертація на тему «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Ворохобіна Діана Леонідівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта, педагогіка за спеціальністю» 011 «Освітні, педагогічні науки».

Опонент:

директорка Придунайської філії
Приватного акціонерного товариства «ВНЗ»
Міжрегіональна Академія
управління персоналом»,
докторка педагогічних наук, професорка

12.01.2024 р.

Тамара ГУМЕННИКОВА

Підпис директорки Придунайської філії Приватного акціонерного товариства «ВНЗ» Міжрегіональна Академія управління персоналом», докторки педагогічних наук, професорки Тамари Гуменникової ЗАСВІДЧУЮ.

Завідувачка ВК філії

Наталія ШЕМЕТ